

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НЕМОВНИХ ВНЗ

М.В. Шевченко

Національний технічний університет України "КПІ"

Індивідуалізацією навчання, як зазначається в Педагогічній енциклопедії [4: 359], є організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів; вона дозволяє створювати оптимальні умови для реалізації потенційних можливостей кожної особи, яка навчається. На практиці процес навчання загалом орієнтується на середній рівень навченості й розвитку здібностей до отримання знань, тому не кожен студент може реалізувати свої потенційні можливості. Саме через це індивідуалізація навчання, зокрема іноземним мовам у немовних вищих навчальних закладах (ВНЗ), спрямована на подолання невідповідності між рівнем навчальної діяльності, який задають програми, і реальними можливостями кожного учня. Врахування особливостей студентів носить комплексний характер і здійснюється на кожному етапі навчання: під час сприйняття мети, мотивації навчання, вирішення навчальних задач, визначення способів дії тощо. Відбувається інтеграція окремих прийомів, способів індивідуалізації навчання в єдину систему, що підвищує ефективність і забезпечує єдність навчання, виховання та розвитку.

Згідно з В.А. Крутецьким [2], індивідуалізація навчання має значення максимального наближення процесу навчання до оптимальної моделі, коли кожен студент працює у зручних для нього темпі та манері, що відповідають його загальній підготовці, здібностям, обсягу оперативної пам'яті, рисам характеру й емоційному стану.

Необхідно зазначити, що для ефективного впровадження індивідуалізації на заняттях іноземною мовою, зокрема англійською, слід, перш за все, розрізнити чотири підструктури психологічної структури індивідуальності, а отже студента, відповідно до К.К. Платонова [3]:

1) спрямованості (нахили, бажання, інтереси, ідеали, світогляд, переконання й мотиви; у процесі оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю найбільш вагомим виступає мотиваційний фактор);

2) соціального досвіду (знання, вміння, навички, звички; ця підструктура також називається індивідуальною культурою або підготовленістю; під час вивчення іноземних мов провідним компонентом виступає рівень сформованості іншомовних навичок і вмінь, який може бути підвищений за допомогою лише регулювання режимів навчання, у зв'язку з чим відповідний вид індивідуалізації має назву "регулюючої" індивідуалізації);

3) форм відображення (психічні процеси та емоційно-вольові якості особистості, які розвиваються і вдосконалюються в різних видах діяльності; теоретичні й експериментальні дослідження довели, що для якісного і швидкого оволодіння іншомовним мовленням слід мати добре розвинені фонематичний слух і слухову пам'ять, достатній обсяг пам'яті, гнучке словесно-логічне мислення й високу емоційну стійкість: у окремих учнів ці

процеси та якості слід розвивати цілеспрямовано на матеріалі іноземної мови; відповідно цей вид індивідуалізації називається “розвиваючою” індивідуалізацією);

4) біологічних властивостей (психологічні особливості індивіда, що зумовлюють індивідуальний стиль його діяльності: темп роботи, працездатність і особливості володіння способами та прийомами навчальної роботи на основі існуючих знань, навичок і вмінь; одне із завдань викладача іноземної мови полягає в наданні допомоги студенту у формуванні індивідуального стилю оволодіння іншомовною діяльністю, тому цей вид індивідуалізації названо “формуючою” індивідуалізацією).

Існують декілька правил впровадження й використання індивідуалізації на заняттях іноземної мови на немовних спеціальностях:

1. Обов'язковим елементом занять іноземної мови на немовних факультетах є використання елементів мотиваційного тренінгу. Індивідуалізація навчання, як стверджує Г.О. Китайгородська [1], є найкращим засобом не лише для формування позитивної мотивації до вивчення, наприклад, англійської мови студентами, для яких вивчення іноземної мови не є профільюючим, а й підтримування її. Це стосується як студентів з високим, так і з низьким темпом просування. Якщо студенти отримують позитивний зворотній зв'язок стосовно своїх успіхів, то їхня впевненість у своїй здатності виконати завдання зростає [5: 64].

2. Наступним головним завданням викладача стосовно індивідуалізації навчання під час готування студентів до засвоєння нового матеріалу є визначення знань, відомостей з їх особистого досвіду, які повинні бути залучені. Передбачається диференціація навчального матеріалу, системи завдань різної складності й обсягу. Доцільно виділяти основну (для всіх учнів) і варійовану (для роботи з групами й окремими учнями) інформацію. По мірі просування студента на вищі рівні навчальної діяльності варійований матеріал і його функції змінюються: він може бути додатковим, допоміжним, проміжним.

3. Засобами індивідуалізації навчання можуть виступати індивідуальні та групові завдання.

На етапі засвоєння індивідуалізація навчання полягає в наданні зразка дії, розгорнутому поясненні, після чого студенти виконують завдання частково або повністю самостійно. Викладачу необхідно заздалегідь передбачити труднощі, які можуть виникнути в особи, котра навчається, і рекомендувати шляхи їх подолання; прочитати раніше вивчений матеріал, звернутися до довідкової або додаткової літератури тощо. Часто вчитель поділяє завдання на окремі невеликі етапи. При цьому кожна наступна задача стає посиленою для учнів, якщо виконана попередня. Такі завдання допомагають слабким студентам включитися в колективну роботу. В тих випадках, коли реальні навчальні можливості окремих осіб вищі за об'єктивні вимоги, що висувуються всій групі, викладач може підвищити складність індивідуального завдання [4: 359].

Зміст і ступінь складності завдань та способів дій визначають також форми організації навчальної роботи: фронтальну, групову, індивідуальну. Спільна (фронтальна) форма роботи створює можливість взаємного обміну,

взаємозбагачення, емоційного “враження”, і таким чином піднімає активність кожного учня. При груповій роботі між викладачем і студентом виникають ближчі контакти і створюються умови для прояву емоцій, вираження потреб, розвитку інтересів, великі можливості варіації змісту і способів передавання інформації, надання допомоги кожній особі. Учні групи поділяються на декілька підгруп із урахуванням рівня навчання, схильностей тощо. Завдання виконуються усіма студентами в межах досліджуваної теми, але етапи роботи, способи дій, ступені допомоги є різними. Індивідуальна робота дозволяє диференціювати зміст, ступінь складності навчальних завдань, способи дій тощо, створює сприятливі умови для формування індивідуального стилю діяльності. Для організації індивідуальної роботи студентів застосовуються картки-завдання, доповіді, реферати тощо, які дозволяють при меншій витраті часу збільшити обсяг самостійної роботи. Поєднання цих форм, взаємних переходів із однієї в іншу, сприяють просуванню всіх студентів на більш високі рівні навчальної діяльності, а отже й вивчення іноземної мови.

На етапі закріплення знань студентам пропонується спільне завдання, доступне всім, потім даються завдання, диференційовані за складністю. Підбір індивідуалізованих завдань складний. Якщо слабкому учню давати лише полегшені завдання, то це посилить недоліки його розвитку. Таких учнів потрібно спочатку залучити до посильної для них роботи, а потім поступово ускладнювати завдання. Підбираючи вправи на застосування й закріплення знань, необхідно враховувати існуючі в учнів прогалини і пропонувати завдання, пов'язані з раніше вивченим матеріалом.

Під час викладання нової навчальної інформації можливості індивідуального навчання на занятті / парі обмежені. Викладач може лише частіше звертатися з питаннями до того чи іншого студента, просити його / її повторити правило, певні особливості використання, наприклад, окремого іншомовного вислову, навести приклад [4: 360].

Для того, щоб покращити запам'ятовування нових для студентів знань стосовно іноземної (англійської) мови, індивідуалізація навчання використовується таким чином: для осіб, у яких краще розвинена зорова пам'ять, викладач готує додатковий наочний матеріал, а студентів із розвинутою моторною пам'яттю – частіше викликає до дошки для запису нових термінів, висловів тощо; для учнів, які швидко й легко засвоюють новий матеріал, необхідно організувати самостійну роботу замість додаткового детального інструктажу (який проводиться для тих, хто дещо відстає). Інтерес до навчання викликають пошукова / творча робота, застосування знань у новій ситуації, використання засобів наочності й емоційного впливу. Доцільно також спиратися на сформовані у студентів зацікавленості певними галузями знань, техніки, мистецтва тощо.

Індивідуалізація навчання іноземним мовам на немовних спеціальностях передбачає ретельне тематичне планування. Протягом заняття викладач, допускаючи різні темпи опрацювання матеріалу, до моменту завершення роботи над темою має забезпечити засвоєння знань, удосконалення вмінь і

формування навичок усіма студентами. Для цього йому необхідно заздалегідь продумати “шляхи”, якими він поведе учнів до кінцевого результату.

Нові можливості для формування нових і покращення вже існуючих знань відкриваються за допомогою використання в навчальному процесі новітньої техніки (комп'ютеризація навчання), що змінює раніше сформоване співвідношення між організаційними формами навчання на користь індивідуалізації навчання [4: 360].

Отже, індивідуалізація у навчанні іноземних мов на немовних спеціальностях / ВНЗ вимагає від викладача уважного аналізу індивідуально-психологічних характеристик осіб, які навчаються і, відповідно до цього, підбору виду, темпу й інших особливостей викладання задля досягнення найефективніших результатів засвоєння іншомовного матеріалу студентами.

Література:

1. *Китайгородская Г.А.* Некоторые обязательные характеристики интенсивного обучения иностранным языкам. // *Методы интенсивного обучения иностранным языкам.* – М.: МГПИЯ, 1977. – С. 26-35.
2. *Крутецький В.А.* Психология: Учебник для учащихся педучилищ. – М.: Просвещение, 1980. – 253 с.
3. *Платонов К.К.* Структура и развитие личности. – М.: Наука, 1986. – 254 с.
4. *Российская педагогическая энциклопедия: В 2-х томах / [гл. ред. Давыдов В.В.].* – М.: Большая российская энциклопедия, 1993. – Том I. – 1993. – 608 с.
5. *Deci E.L.* Effects of Externally-Mediated Rewards on Intrinsic Motivation. // *Journal of Personal and Social Psychology.* – NY: Academic Press, 2000. – Vol. 18. – P. 105-115.